

Alpeide stichteres der Collegiale kerk van Hoegaarden

Op een monumentale arduinsteen, ingemetst in de toren van St. Gorgoniuskerk te Hoegaarden, staat volgend opschrift ingegrift :

« *Ex castro Alpaidis me factam Numini aedem trivit edax tempus casumque vetusta minabar, sed sub pretore Colardo et scriba Servatio Sweerts addixit decimas iudex qu'eis tota resurgo. fUnDI saXUM posUlt henRICUs sWeertIUs paroChus* » (1).

Deze dedicatiesteen werd, volgens het jaarschrift, aangebracht in 't jaar 1754 bij gelegenheid van de heropbouw van de collegiale kerk van Hoegaarden. Werd die melding ; « *ex castro Alpaidis...* » overgenomen van de dedicatiesteen der voormalige kerk, of is het enkel ten gevolge van de heersende traditie ? Dat weten we niet. Is het geschiedenis of legende dat de kerk zijn oorsprong aan Alpeide (2) te danken heeft ? De traditie is zo stevig gevestigd, klimt zo hoog op en is nooit betwijfeld geworden zodat we zeer gerust mogen aannemen dat Alpeide werkelijk de stichteres is geweest. Iedereen trouwens is het daarover eens. Het vraagstuk dat zich stelt en dat verschillende oplossingen heeft gekregen, maar nooit grondig onderzocht is geworden, is het volgende :

WELKE Alpeide heeft de kerk en kapittel van Hoegaarden gesticht ?

Dit probleem zal het onderwerp uitmaken van deze studie. We zullen zoeken of we er geen definitieve oplossing aan kunnen geven.

De oorspronkelijke fondatieacte — zo die ooit bestaan heeft — is onherroepelijk verloren; we zijn dus aangewezen om slechts met behulp van onrechtstreekse bronnen, een thesis op te bouwen die, met een maximum van waarschijnlijkheid, de oplossing kan brengen.

In de loop der geschiedenis, zijn twee versies vooropgesteld :

(1) Vertaling : « Van kasteel van Alpais werd ik tempel Gods. De vretende tijd en het noodlot zijn op mij neergekomen; van ouderdom dreig ik in puin te vallen. Doch onder het burgemeesterschap van Colard en het schepenambt van Servatius Sweerts heeft de rechter mij de tienden toegewezen door dewelke ik gans herrijs. De eerste steen legde Henricus Sweerts, pastoor. »

(2) We zijn gewoon aan de benaming : *Alpais* of *Alpaide*. Dit is echter een geromaniseerde vorm voor *Albheid*, *Albhaidis*, *Albheida*, de germaanse en oorspronkelijke benaming. Zo komt het voor in *Chronicon Universale* van *Ekkehard* in M.G.H., SS., VIII, bl. 118 en II, bl. 126 en 335. Deze naam is te vergelijken met *Adelheid*, *Aleid*, dat in geromaniseerde vorm is geworden, *Adelaide*, *Adelaïs*, *Alice*. We verkiezen dan voor onze bijdrage, de nederlandse naam *Albeide*, of nog beter, om de gewone *Alpaide* te benaderen, *Alpeide*. (Deze kennis van zaken hebben we te danken aan een welwillende opmerking van Dr J. Lindemans.)

1) Alpeide de stichteres van Hoegaarden, was de tweede vrouw van Pepijn van Herstal, de moeder van Karel Martel (7e - 8e eeuw).

2) Het was Alpeide, een gravin van Hoegaarden in de 10e eeuw.

1° Versie : Alpeide, echtgenote van Pepijn :

Deze versie heeft veel opgang gemaakt. Alle oude geschiedschrijvers, te beginnen met Edm. de Dynter (begin 15e eeuw) en gevolgd door Divaeus en Molanus (16e eeuw), Gramaye, Miraeus en anderen (17e eeuw) hebben ze aanvaard (3).

De Dynter is een waardevol geschiedschrijver die gebruik maakte van de beste bronnen en hierbij gewetensvol tewerk ging (4), en toch kunnen we zijn versie niet weerhouden.

Gramaye schijnt andere bronnen benut te hebben dan voorgaande, namelijk de zogezegde archieven van de kerk van Hoegaarden. Hem echter kunnen we nog minder betrouwen, want een kopie van zijn aangehaald archiefstuk dat ons in handen is gevallen (5), beweert nu juist dat het niet Alpeide, van Pepijn, maar een andere is die de stichting heeft gedaan. Zijn getuigenis is dus zonder waarde.

Waarom niet Alpeide van Pepijn ? Hoegaarden was voorzeker een aloude en voorname lokaliteit. Haar kerk werd aan St. Gorgonius toegewijd. We weten nu dat de verering van deze heilige in onze gewesten werd ingevoerd door de H. Chrodegang in 765. Merk op, dat is ettelijke jaren na de dood van die Alpeide van Pepijn.

Ze was de moeder van Karel Martel (688-741). Ze moet dus geleefd hebben, omstreeks 650-720, zeker niet tot 765. Nemen we aan dat de primitieve kerk 'n andere patroonheilige had, bijv. St. Martinus — de kerkwijding der voormalige kerk werd gecelebreerd op St. Martinusdag en er was ook een kapellanie van St. Martinus — dan nog is het onaannemelijk dat een vrouw in die tijdsperiode, rond 700, eigenmachtig optrad om schenkingen en stichtingen te doen. Temeer, vóór 't einde

(3) Edm. De Dynter, *Chronica nob. ducum Loth. et Brab.*, uitg. P. Fr. de Ram, blz., 22 en 130 ; P. Divaeus, *Historia Brabantiae*, B. I, K. III, blz. 7 ; Molanus, *Historiae Lov. Lib. I.* (schrijft af van De Dynter) ; Gramaye, *Antiq. ill. duc. Brab.*, uitg. 1610, aan *Historia Thenae* en *Historia Geldoniae*, in nota.

(4) Edm. De Dynter, op. cit., inleiding door de Ram.

(5) In het archief van de pastorie te Hoegaarden, berust een afschrift van een kopie van 1620 van het dokument dat Gramaye aanhaalt. Het heet : *Fundatio Alpaidis fundatricis Capituli Hugardiensis*... Het werd zogezegd in 1202 uit de fondatieacte afgeschreven. Heel evident is het een slecht afgeschreven en tevens vervalst of ten minste zeer tendentieus stuk. Daarin komt voor dat de stichteres niet Alpais van Pepijn, maar Alpais, afstammeling van Karel de Groote is. A. Wauters geeft korte inhoud en commentaar op het dokument in *Hist des Comm. de Belg. Canton de Tirlemont*, Hougarde, blz. 13.

der 8e eeuw kunnen we bezwaarlijk spreken van reeds bestaande kapittels. Het is Chrodegang die voor 't eerst, in onze gewesten, een regel opstelde voor de clerus aan zijn kathedraalkerk verbonden en die aldus 'n soort kapittel uitmaakte. Deze regel heeft Karel de Grote in andere voorname kerken willen toepassen en dat is waarschijnlijk de oorsprong onzer oudste kapittels. Dus heel wat na Alpeide.

Het is heel goed verklaarbaar dat de middeleeuwse schrijvers zich vergist hebben met die naam Alpeide. Over Alpeide van Pepijn is veel geschreven geworden; ze was in latere eeuwen practisch de enige gekende Alpeide. Vandaar de vergissing.

2° Versie : Alpeide der 10e eeuw :

De eerste ons bekende schrijver die, in verband met de geschiedenis van Hoegaarden, zijn lezers opmerkzaam maakt op de Alpeide der 10e eeuw is pater Bouille. In zijn gekend werk, *Histoire de Liège*, Dl. I, blz. 33, spreekt hij van een grafsteen, voorhanden in St. Pauluskerk te Luik en wijst op volgend opschrift :

« *Hic jacet Alpaidis comitissa hugardensis quae nobis legavit Geldoniam et Tourinnes et de proprio castro Hugardis ecclesiam extruxit in qua canonicos honorifice praebendatos instituit* » (6).

De schrijver geeft de juiste plaats aan : « Ge kunt hem zien in 't midden van de voorzaal van 't kapittel, recht over het altaar van St. Mauritius ». Hij geeft ook de nauwkeurige beschrijving : « een groot marmeren blad, toegevoegd aan een tombe, waarop men uitgebeiteld ziet de figuur van een vrouw ».

't Grabschrift heeft geen datum, maar vermits het schenkingen vermeldt aan St. Pauluskerk, dat ontstaan is anno 965, is het klaar dat die Alpeide leefde op 't einde van de 10e eeuw. Dit natuurlijk in geval de grafsteen waarheid spreekt.

A. Wauters (7), G. Roland (8), hebben hierin Bouille gevolgd. L. Vanderkindere (9) gaat nog een stap verder en zal die Alpeide nader weten te identificeren. We komen hier op terug. Hun getuigenis steunt uitsluitend op de voormelde tekst van de grafsteen, daarom zullen we nu onderzoeken wat zijn getuigenis waard is.

(6) Vertaling : « Hier rust Alpais, gravin van Hoegaarden, die ons naliet Geldenaken en Tourinnes, en op haar eigen kasteel van Hoegaarden de kerk bouwde en er kanunniken plaatste met rijke prebenden gedoteerd. »

(7) A. Wauters, op. cit. blz. 13 en vlg.

(8) C. G. Roland, *Histoire généal. de la Maison de Rumigny-Florennes*. Namen, 1891, blz. 13 en vlg.

(9) L. Vanderkindere, *Formation terr. des Princip. belg.*, Brussel 1902, Dln. I en II, sparsim.

I. BEWIJSMATERIAAL TE LUIK

A. DE GRAFSTEEN VAN ST-PAULUSKERK

1. **Het feit :** De grafsteen is verdwenen, maar hij heeft stellig bestaan : H. V a n d e n B e r c k (begin 17e eeuw) (10) geeft alle grafstenen in St. Paulus voorhanden. Als eerste van de lijst geeft hij deze met tekst zoals boven.

A. d e L y m b o r c h, deken van 't kapittel zinspeelt op de steen in zijn *Fundatio Collegii St. Pauli*, anno 1622 geschreven; hij spreekt daar over Alpeide de milde schenkster bij de opkomst van 't kapittel, « si qua fides tribuendo tabulae ac saxo vetusto », — indien geloof moet worden gehecht aan de oude steen, zegt hij (11). — P a t e r B o u i l l e : zie boven.

Tableau Eccl. de la Ville et Diocese de Liège : We hebben de jaargangen van 1786 tot 1794 nagekeken. Aan *Chapitre de St. Gorgon à Hougarde* staat eerst dat Alpeide van Pepijn dit kapittel heeft gesticht in 698 of 699 en dan verder : « On voit encore aujourd'hui la pierre sépulcrale de cette pieuse fondatrice où on lit cette inscription latine : *Hic jacet Alpais, comitissa d'Hougarde quae ex proprio castro exstruxit Ecclesiam, in eademque instituit Canonicos honorifice praebendatos, quaeque nobis donavit Geldoniam atque Thoringos. (Haec postrema, nimirum Cap. St. Pauli).* Men ziet dus : zelfde woorden als boven, maar anders gedraaid. Was die tekst niet goed leesbaar meer in 1790, of is hij zo maar zonder kijken neergeschreven ? De auteur van *Tableau Eccl.* was weinig kritisch aangelegd want anders had hij zijn contradictie opgemerkt : Stichteress van Hoegaarden in 698 en tevens weldoenster van een kapittel, ontstaan in 965.

2. **Aard van het monument :** Het valt onmiddellijk op dat het geen oorspronkelijke grafsteen kan zijn; grafstenen met gebeitelde afbeelding van de overledene, komen pas in zwang vanaf de 12e eeuw (12). Ook de tekst is niet de geijkte tekst van een echte grafsteen. Daarop worden de edele afkomst en roemrijke deugden van de overledene vermeld, maar niet op de eerste plaats een particuliere schenking. Onze grafsteen is klaarblijkelijk het werk van de kanunniken en is veeleer een gedenkplaat dan wel 'n echte grafsteen.

(10) H. V a n d e n B e r c k (begin XVII e.), *Recueil d'Epitaphes*, heruitgegeven door L. N a v e a u d e M a r t e a u en Arn. P o u l l e t, in de *Société des Bibliophiles Liégeois*, Dl. I, 1925 en in addenda van Dl. II, 1928. Tekst, zoals in nota (6) aangegeven.

(11) A. d e L y m b o r c h, zijn *Fundatio Collegii S. Pauli*, in versvorm geschreven, vinden we terug in : T h i m i s t e r, *Essai historique sur la Collégiale de S. Paul*, 1e uitg., 1866, blz. 312. Daarin komt voor : « ...auxerunt dotem dona et legata priorum. Quos inter non immerito sortitur honorem praecipuum Comitissa loci, cui nomen Hugarda, Alpais illustris, quae Geldoniae atque Turini donavit Paulo decimas, hinc ejus in aede, jure suo, tumuli sortita quiescit honorem, si qua fides tabulae ac saxo tribuenda vetusto. »

(12) E. R e u s e n s : *Eléments d'Archéologie chrét.*, 1885, Dl. I blz. 441.

Of nu Alpeide daar ter plaatse werkelijk begraven werd ofwel elders, maar dan haar overblijfselen later alhier aangebracht toen men de steen oprichtte, is een kwestie van bijkomend belang. We opteren voor dit laatste want in de primitieve St. Pauluskerk mocht niemand begraven worden, zelfs de stichter, bisschop Eraclus, niet. Dit scheen een speciale verordening te zijn (13). Toen men de nieuwe kerk heeft gebouwd, tweede helft der 13e eeuw, is men van die regel afgeweken of heeft men er een mouw aan gepast met de kanuniken in de panden en aanhankelijkheden van de kerk te begraven.

Wat er nu ook van zij, het is stellig een posthuum monument. In hoever zijn dan de gegevens er op vermeld betrouwbaar? Dit zullen we nu onderzoeken.

De historische gegevens zijn de volgende:

1) Tourinnes en Geldenaken werden aan S. Paulus geschonken.

2) De schenkster heette Alpeide en was gravin van Hoegaarden.

3) Haar stoffelijk overschot berustte aldaar in de kapittelzaal.

4) Diezelfde bouwde de kerk van Hoegaarden op haar kasteel en stichtte het kapittel van Hoegaarden.

3. **Betrouwbaarheid:** Om de historische waarde dezer gegevens af te meten moeten we ons eerst afvragen of het niet mogelijk is dat er een opzettelijke vervalsing in 't spel is, en wel bepaaldelijk om die vermelde bezittingen te verrechtvaardigen.

Met opzettelijke vervalsing bedoelen we dat de grafsteen enkel en alleen werd opgericht om dat bezit van Geldenaken en Tourinnes te verrechtvaardigen, bezit dat men goed wist niet afkomstig te zijn van Alpeide.

1) Gewoonlijk werden vervalsingen opgesteld voor *betwiste* goederen, en dit schijnt hier niet het geval te zijn. We hebben nergens een spoor van betwisting gevonden. Het gaat hier over Tourinnes-la-Grosse, wat niet te verwarren is met Tourinnes-la-Chaussée. Over dit laatste dorp is wel betwisting geweest (cfr. Martène et Durand, *Ampl. Coll.* Dl. II, blz. 49 en 108).

Betwisting kwam gemakkelijk in kwestie voor zeer oude schenkingen, van de carolingische tijd bijv., maar niet zo gemakkelijk voor schenkingen in een cultuurcentrum als Luik van einde 10e eeuw. Toen werden de schenkingen reeds voldoende geacteerd en de acten bewaard om later geen betwisting te hebben. Trouwens het was maar heel normaal dat een belangrijk kapittel, als S. Paulus, van heel in den beginne milde weldoeners heeft gehad.

In alle geval schijnt er geen betwisting te zijn ten minste

vanaf 1145 toen Paus Eugenius III alle goederen van St. Paulus bevestigde en waarin ook begrepen waren Tourinnes en Geldenaken. Na die datum was het zeker niet meer nodig een kostbaar monument op te richten om een vals bezit te verrechtvaardigen, en voor die datum was de stichting van St. Paulus te recent om dit spel te wagen (14).

2) *Kostbaar* : Men moet bedenken dat, in die eerste tijden toen die grafstenen in zwang kwamen, een gebeeldhouwde steen, een kostbaar iets was, een luxe, enkel bestemd voor de beroemde personages. Om zich nu een bezit toe te eigenen waren er veel gemakkelijker, minder kostbare en wellicht ook doeltreffender middelen dan een grafsteen, namelijk de valse oorkonden.

Is, toen het gebruik der praalgraven in zwang kwam, ook niet de mode ontstaan om illustere personen, die vroeger niet de luxe van een praalgraf of gedenksteen hadden, ze dan maar posthuum de hunne te verlenen ?

Van opzettelijke vervalsing kan er dus moeilijk spraak zijn. Maar de oprichting dan, lange tijd na datum, op een tijdstip toen men niet goed meer wist hoe de zaken in mekaar waren, een vergissing dus te goeder trouw ? Dat is wat anders, laten we die hypothese even nagaan.

Er heeft zich een traditie gevormd, terecht of te onrecht, die aan Alpeide toeschreef wat op de steen vermeld staat. Men heeft die traditie in steen willen vastleggen.

Een uitstekende gunstige gelegenheid daarvoor, was de heropbouw van St. Pauluskerk. Die nieuwe gothische kerk — in welke bedoelde steen voorhanden was — werd gebouwd in de tweede helft van de 13e eeuw, ze werd geconsacreerd in 1289. Onze steen veel later te dateren heeft weinig zin want dan begrijpen we niet meer hoe schrijvers, in het begin der 17e eeuw, hem konden aanzien voor een zeer oude.

Hem vroeger dateren is even onwaarschijnlijk. Het (15) zou in dat geval de enigste zijn afkomstig uit de primitieve kerk. Maar hem dateren einde 13e eeuw, dat is drie eeuwen post factum, betekent heel wat.

Nochtans moeten we bedenken dat in abdijen en voorname kapittels, gesloten kaders, een traditie sterk bleef voortleven. Dat, in de 11e en 12e eeuw, de bekommernis levendig was om de geschiedenis van hun instellingen te bewaren, blijkt uit het feit dat het kroniekwezen zich toen sterk ontwikkeld heeft; haast alle abdijen en voorname kapittels hadden hun kroniekschrijver.

Die kronieken zijn over 't algemeen veel betrouwbaarder

(14) Archief van het bisdom Luik : *Stipes Conrardy*, folio 1157. Zie hierover artikel in tijdschrift *Leodium*, 1933, Dl. XXVI, n° 2, *Les Possessions de S. Paul au XII s.*

Over Conrardy : Thimister, *op. cit.* blz. 291.

(15) Vandenberck, *op. cit.* geeft alle opschriften van de grafstenen in S. Paulus voorhanden. Alle, behalve deze van Alpeide, zijn gedagtekend; de oudste dateert van 1275.

dan de heiligenlevens. Als er wat gefantaseerd werd, dan ging het over detailkwesties en soms wel over de grond der zaken als men te doen had met zeer oude stichtingen, waarover geen schriften meer bestonden en men toch een uitleg wilde geven. St. Pauluskapittel echter was relatief recent; toen het gesticht werd, einde 10e eeuw, mag men zeggen dat men te Luik alleszins, in de historische periode was getreden. De kroniekschrijvers beschikten over verschillende bronnen: De mondelinge overlevering in hun klooster of kapittel; het archief, alle voorname stukken: stichtingsoorkonde, schenkingsacten, confirmaties, enz., werden zorgvuldig in 't archief bewaard; het repertorium van hun goederen; het obituarium of dodenregister. Dit alles was in St. Paulus voorhanden.

Besluit: De grafsteen, op zich zelf genomen, hoewel drie eeuwen post factum, gezien wat we schreven over 't kroniekwezen, biedt een zeer hoge kans van waarschijnlijkheid voor de historische gegevens die er op vermeld staan. We geven toe dat die waarschijnlijk minder groot is voor de vermelding van de stichting van kerk en kapittel van Hoegaarden, omdat dit zo geen rechtstreekse betrekking heeft met St. Paulus, als wel haar eigen ontvangen weldaden. Nochtans is er het feit dat in die tijdperiode, tussen Luik en Hoegaarden zeer nauwe betrekkingen bestonden, en men dan ook wel kon weten wat in Hoegaarden is gebeurd (16). Vermits we maar waarschijnlijkheid en nog geen zekerheid hebben, zullen we verder zoeken en eerst het archief van St. Paulus raadplegen.

B. HET ARCHIEF VAN ST. PAULUS.

De archiefstukken over de kwestie die ons bezig houdt, zijn verdwenen maar hebben wel bestaan.

Bartholomeus Fisen, s.j. (begin 17e eeuw) heeft ze ingezien. Hij verwerkt de gegevens in een eigen opstel over: *Alpais Hugardiensis in Flores Leodienses*, Dl. II, blz. II, blz. 559 (Uitg. 1647). Hij schrijft: « Ze (de archieven) beweren dat ~~de~~ gravin van Hoegaarden was. In alle geval, dit is zeker: het was een dame, edel van afkomst en rijkdom en vooral edel door haar deugdzaam leven... », — dan beschrijft hij verder het moeilijk begin en de ijver der kanunniken, en besluit: « Alpeide bewonderde hun godsvrucht en om ze aan te zetten tot nog meer ijver in de dienst des Heren, verleende zij hun aanzienlijke goederen ». Fisen is een tamelijk secure geschiedschrijver en zal in zijn « Flores », over geen legendarische figuren spreken. In de chronologische tafel, achteraan in zijn boek, geeft hij als sterfdatum van Alpeide: « circiter » 't jaar 1000.

We kennen de archieven van St. Paulus niet die Fisen heeft gebezigd, rekening houdend met wat we boven schreven

(16) Lees de Slag bij Hoegaarden in *Vita Balderici*, M.G.H., SS., Dl. IV blz., 727 en *Gesta episc. Camer.*, M.G.H., SS., Dl. VII, blz. 467; de overdracht van Brunengeruz: *Cart. S. Lamberti*, Dl. I, blz. 78.

over het kroniekwezen, en als we zien dat in de zusterinstelling, de abdij van St. Jacob te Luik, de kroniek, *Vita Balderici*, werd opgesteld reeds in 1050 (17), is het redelijk aan te nemen dat ze ouder zijn dan de grafsteen en dat deze er een gevolg van is. Die de grafsteen toen oprichtten, hebben de archieven zo betrouwbaar gevonden in de 13e eeuw, dat ze, ter nagedachtenis van de edele weldoenster, de zeer kostbare gedenkplaat of praalgraf hebben opgericht. Dat zegt wel iets.

Er is echter nog meer, een bron die ons zoveel als zekerheid zal brengen, namelijk een anniversarium van Alpeide in St. Paulus.

C. ANNIVERSARIUM.

Een anniversarium liegt niet. Dikwijls wordt het door de legataris zelf gestipuleerd als tegenprestatie voor de geschonken goederen. Alleszins volgt een anniversarium kort op het afsterven van de weldoener. Een eeuw bijv. na afsterven gaat men die verplichting van het anniversarium te celebreren niet meer op zich nemen.

Alpeide had in St. Paulus haar anniversarium en wel op 1 Februari. In 1674 copieert Conrardy, kanunnik-schatbewaarder van St. Paulus, het repertorium der goederen van 't kapittel en vult het aan met notas. Hij geeft onder meer de lijst van deze goederen die in 1145 geconfirmeerd werden door Paus Eugenius III. Daarin komen voor de twee dorpen op de grafsteen vermeld: Geldenaken en Tourinnes. En hij voegt er in nota bij: *proveniunt a comitissa Alpaide, ut patet ex libro annivrsariorum prima die februarii quae sepulta est in medio Capituli St. Pauli Leodiensis* (18).

Conrardy heeft dus in het anniversariumboek het jaargetijde van de gravin Alpeide teruggevonden. Ze heeft dus effectief wel bestaan als weldoenster van 't kapittel. Wanneer? Alleszins vóór 1145 vermits we toen reeds haar geschonken dorpen in 't bezit zien van 't kapittel. En vermits vóór 1145, waarom dan de archieven niet geloven die haar betrekken in 't beginstadium; 't is ook dan dat de meeste goederen geschonken worden, tenminste de aanzienlijke goederen.

Besluit: Grafsteen, archieven en vooral het anniversarium leiden ons tot de stellige zekerheid dat een edele dame Alpeide weldoenster is geweest van St. Pauluskapittel.

We hebben echter nog geen zekerheid — wel enige waarschijnlijkheid — dat ze gravin van Hoegaarden was en aldaar kerk en kapittel heeft gesticht.

We kennen ook nog haar identiteit niet. Wat de tijdsperiode van haar leven betreft, weten we dat ze heel waarschijnlijk van einde 10e eeuw of begin 11e eeuw was.

Laten we nu de bronnen buiten Luik, nazoeken.

(17) Ch. Lays: *Etude critique sur la Vita Balderici*, Luik, 1948.

(18) *Leodium*, boven vermeld.

II. BRONNEN BUITEN LUIK

1) **Tourinnes** : We vinden in Tourinnes een gravin Alpeide terug. A. Wauters (19) en C. G. Roland (20) spreken allebei van het anniversarium in de kerk van Tourinnes gesticht voor Alpeide, « gravin van Tourinnes » en haar man en wel in Februari evenals in St. Paulus. Daarvoor mocht een deel op de tienden van St. Pauluskapittel genomen worden.

Het is dus dezelfde Alpeide als de weldoenster van 't Luiks Kapittel. Om haar anniversarium te celebreren heeft ze ook de kerk van Tourinnes bedacht. — We vernemen ook dat ze gehuwd was.

2) **Hastière** : Rond 1180 bevestigt paus Alexander III de bezittingen van de abdij van Hastière. Daarin komt voor : het allodium van Tourinnes, te bezitten in zelfde vrijheid zóals het geschonken werd door gravin Alpeide (21).

Die pauselijke bulle werd opgesteld, omdat er betwistingen waren over de goederen tussen de abdijen van Hastière en Waulsort.

Vanaf einde 10e eeuw en begin 11e eeuw is Hastière afhankelijk geworden van de abdij van Waulsort (22). Beide abdijen werden onder het bestuur van eenzelfde abt geplaatst; de goederen echter bleven gescheiden. Het is rond dit punt dat er voortdurend moeilijkheden oprezen en dat Hastière de tusschenkomst van de paus inriep. We mogen dan zeggen dat die bulle zich richt tot Waulsort. Welnu als daarin dan spraak is van gravin Alpeide, dan is het omdat deze zo goed gekend is in Waulsort, zoals we verder zullen zien. Zo weten we ook meteen de approximatieve datum van die schenking door Alpeide aan Hastière, namelijk einde 10e eeuw. Trouwens, praktisch alle goederen die Hastière in bezit heeft, zijn geschonken vóór haar vereniging met Waulsort. Dat het gaat over Tourinnes-la-Grosse, zoals voor St. Pauluskapittel, leiden we af uit het feit dat alle bezittingen van Hastière in Brabant gelegen, daar in de buurt van Tourinnes later te vinden zijn, namelijk Nodebais, Pietrebais (la Chize) en Boussu. Zo zien we dus dat Tourinnes, wellicht een uitgestrekt gebied, verdeeld wordt tussen St. Pauluskapittel, de kerk van Tourinnes en de abdij van Hastière.

3) **Waulsort** : In het archief betreffende Waulsort (23)

(19) A. Wauters, *Hist. des Communes belg., Canton de Jodoigne, Tourinnes*, en *Revue d'Histoire et d'Arch.* dl. IV, blz. 50.

(20) C. G. Roland, *op. cit.* blz. 14.

(21) *Analectes pour servir à l'Histoire eccl. de la Belg.*, dl. XVI, blz. 38-40.

(22) L. Lahaye, *Etude sur l'Abbaye de Waulsort*, en *Analectes...* dl. XVI, dokument XXIX, blz. 48.

(23) *Historia Walciod.*, M.G.H., SS., Dl. IV, blz. 49 en *Revue d'Hist. et d'Arch.*, dl. IV, blz. 50.

is er slechts spraak van één Alpeide, een die er zeer goed bekend staat. De kroniekschrijver van de abdij — hij schreef einde 11e eeuw — verhaalt hoe de « matrona nobilis », de edele dame Alpeide, na de schenking van Rosière, in de abdij haar intrek nam om er haar laatste levensdagen te slijten. Die schenkingsacte van Rosière is ons bewaard gebleven. A. W a u t e r s heeft ze gepubliceerd in *Revue d'Hist. et d'Archéol.* deel IV. Dit dokument zal de sleutel geven van haar identiteit. Over de datum van de schenking werd eerst wat gedebatteerd, maar dan definitief beslecht door D o m U r s m. B e r l i è r e (24), en L. V a n d e r k i n d e r e (25). Ze dateert van 981.

Dat is de vierde maal dat we de edele dame Alpeide terugvinden en steeds rondom hetzelfde tijdstip, met ongeveer dezelfde titel en grondbezit in dezelfde streek, namelijk West-Haspengouw. Rosière ligt niet ver van Geldenaken aan St. Paulus geschonken, en Geldenaken niet ver van Tourinnes, en Hoegaarden er bijna middenin.

Identificering van Alpeide.

A. W a u t e r s, E. G. R o l a n d en vervolgens en vooral L. V a n d e r k i n d e r e hebben met deze schenkingsacte en verschillende andere hulpbronnen met stellige zekerheid, weten uit te maken wie Alpeide was. We nemen de besluiten van L. V a n d e r k i n d e r e over :

Alpeide is de vrouw, in eerste huwelijk van Godfried en in tweede huwelijk van Eilbert.

Godfried — waarschijnlijk afkomstig uit het Rijnland — is de gunsteling van keizer Otto I, die hem benoemt tot graaf van Henegouwen na de verbanning van Renier III, dit rondom 958. Godfried is ook de leerling van 's keizers broeder, Bruno, aartsbisschop van Keulen en hertog van Lotharingen (953-965). In 959, neemt Bruno Godfried tot zijn medewerker voor het bestuur van zijn hertogdom, en stelt hem aan als onderhertog van Neder-Lotharingen (959-964). Nog jong zijnde, sneuvelt hij in een veldtocht in Italië (964). Uit dit huwelijk zijn drie zonen gekend : Godfried, reeds gestorven als zijn moeder Rosière aan Waulsort schonk; Arnoud en Wederik die de acte, samen met hun moeder, ondertekenen (Men vermoedt dat Erlinde, gravin van Geldenaken, een dochter was uit dit gezin) (26).

Haar tweede man, Eilbert, Heer van Florennes, was samen met zijn eerste vrouw Heresinde, de stichter en grote weldoener van de abdij van Waulsort. Alpeide huwt hem na 964. Uit dit tweede huwelijk zijn geen kinderen meer gesproten. Eilbert heeft de zonen uit het eerste huwelijk van Alpeide aan-

(24) *Monasticon belge*, dl. I blz. 41.

(25) L. V a n d e r k i n d e r e, *op. cit.*, blz. 199.

(26) R. H a n o n de Louvet, *Histoire de Jodoigne*.

genomen en verleende hen, vóór zijn dood, het leen van Florennes en waarschijnlijk ook dat van Rumigny (27).

Over de ouders van Alpeide is niets bekend. L. Vanderkindere vraagt zich af of ze misschien geen dochter was van graaf Erlebaldu (†921) (28).

Deze graaf was gehuwd met een Alpeide (begin Xe e.). Hij is vazal van Karel de Eenvoudige, die een natuurlijke dochter had, Alpeide genaamd. Zou Erlebaldu met die Alpeide gehuwd zijn? En zou Alpeide gravin van Hoegaarden, een dochter geweest zijn gesproten uit dit huwelijk? Het enige waarop dit vermoeden gevestigd is, is de genealogische regel: *waarop dit vermoeden gevestigd is, is de genealogische regel: dezelfde naam in zelfde familie*. Om dezelfde regel oppert de auteur elders dat de Alpeide der 10e eeuw wel een afstammeling zou kunnen zijn van Alpeide, moeder van Karel Martel (29). Voor deze laatste veronderstelling zijn er echter nog andere vage aanduidingen, zoals we later zullen zien.

III. ALPEIDE STICHTERES VAN HOEGAARDEN

We kennen thans Alpeide die 't kapittel van S. Paulus, de kerk van Tourinnes, de abdijen van Hastière en Waulsort begunstigd heeft.

Wat de stichting van Hoegaarden betreft, zijn er geen rechtstreekse elementen bijgekomen — we hebben nog maar altijd het getuigenis van de grafsteen. Onthouden we echter dat dit getuigenis wel waarde heeft. We hebben immers de juistheid bevonden van het eerste gedeelte van het grafschrift: « Ze schonk ons Geldenaken en Tourinnes ». Waarom zou het tweede deel onjuist zijn: de stichting van Hoegaarden? Hoegaarden paalt aan Geldenaken en is dicht bij Tourinnes. En Luik is in de vroege middeleeuwen zeer nauw betrokken in de geschiedenis van Hoegaarden.

We hebben hier dan te doen met een ernstige waarschijnlijkheid; nemen we die waarschijnlijkheid als vertrekpunt. Onze verdere argumenten zullen, elk afzonderlijk genomen, geen stellig bewijs uitmaken, maar alle samengenomen, gevoegd bij ons vertrekpunt, zullen we zoveel als zekerheid bekomen dat diezelfde Alpeide de ware stichteres van kerk en kapittel van Hoegaarden is geweest.

1. **Haar Titel van « Gravin ».** Op de grafsteen wordt ze genoemd: « gravin van Hoegaarden »; te Tourinnes (op anniversarium): « gravin van Tourinnes »; te Hastière: « gravin »; te Waulsort: « edele dame », « Matrona nobilis ».

Hierin zijn minstens Luik en Hastière volkomen onafhankelijke bronnen. Komt die titel haar van *rechtswege* toe, dan is hij verbonden met een graafschap. Welk graafschap?

(27) Al deze gegevens zijn geput uit L. Vanderkindere, *op. cit.* Dl. II, bl. 18, 19, 69, 70, 144, 145, 199, 200, 204, 246.

(28) L. Vanderkindere, *op. cit.* dl. II, blz. 206.

(29) *Idem.* dl. II, blz. 144.

Als we zien welke huwelijken ze heeft aangegaan, o.a. met de onderhertog, dan is het absoluut niet onwaarschijnlijk dat ze zelf gravin was. Als we daarbij bedenken tot welke schenkingen ze in staat was en weten dat in die tijdsperiode, alleen de adel bij machte was om zulke schenkingen te doen, dan komt het ons heel waarschijnlijk voor dat ze met recht de titel heeft die de pauselijke bulle van Hastière haar toekent. Haar bezittingen zijn nog uitgestrekter dan haar schenkingen : Als we *C.G. Roland* mogen volgen dan bezat ze ook vele andere dorpen in West-Haspengouw, omdat later veel van die dorpen in 't bezit bevonden worden van haar afstammelingen (30).

Welnu, als de titel haar in rechte toekomt, dan heeft ze die titel, samen met haar bezittingen en haar graafschap, van haar vader overgeërfd. In die tijd immers, waren de bezittingen, de titel en het daaraan verbonden graafschap, sinds geruime tijd erfelijk geworden.

Al haar bezittingen zijn in West-Haspengouw gelegen. Als er nu in die streek, een grafschap in aanmerking komt om als het hare aangezien te worden, dan is het wel *Brunengeruz* of Brunerode.

2. **Brunengeruz.** Dit graafschap was gelegen tussen Gete en Dijle (31). Rond 985, werd het overgemaakt aan de bisschop van Luik met toevoeging van de koninklijke rechten (32). Dit wil zeggen : de wereldlijke graaf valt weg en de bisschop wordt zelf titularis.

Die overdracht veronderstelt dat het graafschap, ofwel weggeschonken of nagelaten wordt door de graaf, ofwel dat die graaf door de keizer wordt afgezet en vervangen. Dit laatste is zeer onwaarschijnlijk, omdat we nergens een spoor van twist of afzetting hebben gevonden.

3. **Hoegaarden, hoofdzetel van Brunengeruz.** De voornaamste lokaliteit van Brunengeruz was ongetwijfeld Hoegaarden. Toen het aan de bisschop overgemaakte graafschap, door Lambertus van Leuven in gevaar komt, is het Hoegaarden dat zal uitverkozen worden om versterkt en verdedigd te worden. Het is een wijd uitgestrekt territorium en heeft 10 of meer gehuchten behouden. Het stelligste bewijs dat het de hoofdzetel was van Brunengeruz, vinden we in de confirmatie-act van keizer Frederik der Luikse goederen in 1155, waarop Hoegaarden voorkomt met de titel : *cum comitatu*, « met zijn graafschap, advocatia, enz... ». Op die zeer lange lijst der geconfirmeerde goederen, zijn er maar twee plaatsen die deze vermelding krijgen en dat zijn Hoei en Hoegaarden (33).

(30) C. G. Roland, op. cit. blz. 14.

(31) Gilles d'Orval, in M.G.H., SS., Dl. XXV, blz. 63; — *Bijdrage tot de Gesch. van 't aloude Hertogd. Brab.*, 1906, Dl. V, artikel van Buvé.

(32) Cartul. S. Lamb. Dl. I, blz. 78; — L. Vanderkindere, op. cit., Dl. I, blz. 300.

(33) Cartul. S. Lamb., Dl. I, kap. XLVI.

Daarom, omdat Hoegaarden, middenin Brunengeruz gelegen, de zetel is van dat graafschap, mogen we zeggen dat « gravin van Hoegaarden » gelijk is aan « gravin van Brunengeruz ».

In het anniversarium van Tourinnes wordt Alpeide ook genoemd : gravin van Tourinnes; dat is geen tegenstrijdigheid want Tourinnes, behoorde met zijn wijd uitgestrekte aanhangelijkheden ook bij Brunengeruz. Ze is gravin van Tourinnes omdat ze gravin van Brunengeruz of gravin van Hoegaarden is.

Als we nu Alpeide aanvaarden als laatste wereldlijke gravin van dit graafschap, vinden we voor alle gekende feiten een opperbeste verklaring :

1. Afstand van haar graafschap : Alpeide is een vrouw. Het graafschap dat haar is toegekomen kan ze zelf niet besturen. Voor haar zonen — het is mogelijk dat ze toen ze meerderjarig werden, haar vader, de graaf, Brunengeruz nog bestuurde — had ze het graafschap niet nodig :

Godfried (vroegtijdig gestorven) en Arnoud, hebben het leen van Heresinde en Eilbert, namelijk Florennes en Rumigny, verworven (34).

Van haar andere zoon, Wederik, denkt men dat hij in 't klooster is getreden (35). Zo gravin Erlinde haar dochter was, dan heeft ze het gebied van Geldenaken ontvangen, — men denkt dat dit wel een afgescheiden deel van Brunengeruz kan zijn; het vormt er een inham. Buiten Brunengeruz bezat ze nog vele goederen (36).

Alpeide stond helemaal aan de kant van Keizer en Kerk. Haar Echtgenoten, Godfried en Eilbert (zie boven : haar identiteit) waren Kerk en Keizer zeer verknocht. Is het dan te verwonderen dat ze de politiek van de keizer, die de bisschoppen tot wereldlijke vorsten wilde verheffen, heeft willen involgen met, naar 't voorbeeld van Ansfrid te Hoei, haar graafschap over te maken aan bisschop Notker van Luik ?

2. Stichting van Kapittel : Haar schenkingen bewijzen dat ze een godvruchtig mens was. Het lag trouwens in de traditie van haar familie, milddadig te zijn : Eilbert is de stichter en grote weldoener van de abdij van Waulsort. Arnoud, haar zoon, sticht kerk en kapittel van Florennes (37).

Godfried en Gerard, bisschop van Kamerijk, zonen van Arnoud, werken aan de voltooiing van de abdij van Florennes (38). Het is ook de periode dat in Luik zelf en in 't uitgestrekt bisdom, talrijke kapittels en abdijen zijn ontstaan.

Is het dan niet heel natuurlijk dat toen ze haar graafschap afstond, ze Hoegaarden, haar dorp, heeft willen bedenken met de oprichting van kerk en kapittel aldaar ?

(34) C. G. Roland, *op. cit.* blz. 13 en vlg.

(35) en (36) idem.

(37) en (38) *Miracula S. Gengulphi* in M.G.H., SS., DI. XV, blz. 791.

3. **Bouw van kerk op haar castrum :** Te Hoegaarden (dedicatiesteen) en te Luik (grafsteen), leeft de traditie dat de collegiale kerk werd gebouwd op het castrum van Alpeide. Het castrum was de residentie van de graaf en zijn onderhorigen en omvatte tevens nog bijgebouwen, waaronder de slotkapel. Het is nu vaak voorgekomen dat een slotkapel, oorspronkelijk enkel bestemd voor de kasteelbewoners, later werd ingericht als parochiekerk. Is dit gewoon feit voldoende om de voormelde traditie uit te leggen ? We menen van niet.

Wat Alpeide deed, lijkt ons iets buiten de gewone regel. Men achtte het vernoemenswaard om in de geschiedenis bewaard te blijven. Te Luik legt men de nadruk op *proprio castro*, op haar *eigen* kasteel. Als men in plaats van het voorzetsel *in*, de voorzetsels *de* en *ex* gebruikte, was dat niet om te be- duiden dat het kasteel volledig werd afgestaan om als kerk gebruikt, misschien omvormd te worden ? Als we het relaas lezen van de « Slag bij Hoegaarden », anno 1013, krijgen we sterk de indruk dat er geen castrum meer bestaat. De bisschop immers wil een nieuw versterkt kasteel aanleggen. Waarom het oude niet versterkt als het nog bestond ? En als na de nederlaag, de graaf van Eename, een schuiloord zoekt, dan is het niet in het castrum, maar in de kerk S. Gorgonii (39). Later vinden we nergens enig spoor van kasteel of overblijfselen van dit kasteel van Alpeide. Daarom menen we dat dit castrum wel degelijk afgestaan werd ten behoeve van de collegiale kerk. De bijgebouwen konden dienen als woonst en als een soort klooster voor de heren kanunniken.

Zo onze veronderstelling de juiste is, dan is dat best verklaarbaar. Immers bij de overdracht van het grafschap (zie boven), dan is het niet naar de erfgenamen, maar in vreemde handen overgegaan. Waarom blijven wonen daar waar men geen meester meer was ? Het kasteel, de residentie werd dan overbodig; de nieuwe graaf, de bisschop, had zijn residentie te Luik.

Vermeldenswaard in verband hiermee, is het detail dat we vinden in de Kroniek van Waulsort (40), : Rondom het tijdstip van de overdracht, meer bepaald, na de schenking van Rosière aan die abdij, d.i. na 981, is Alpeide haar intrek gaan nemen in de abdij, door haar man Eilbert gesticht. We hebben geen reden om dit gezegde te betwijfelen : het was een doodgewoon feit en het bracht geen voordeel aan de abdij. Dit werd geschreven een honderd jaar na de feiten, dit is zo lang niet voor een abdij. De kroniek vertelt niet vanwaar ze gekomen is en waar ze is heengegaan na haar vertrek; ze is er niet gebleven. Als we nu gissingen mogen maken, die dan toch het voordeel hebben van heel natuurlijk voor te komen, dan zouden we zeggen : Na de afstand van haar graafschap en haar

(39) *Gesta Episc. Camer.* in M.G.H., SS., DI. VII, blz. 467.

(40) *Historia Walciod.* in M.G.H., SS., DI. XIV, blz. 529.

kasteel moest ze wel elders een woonst gaan zoeken. Waar beter, om haar oude dag te slijten, dan in de abdij door haar man gesticht en waar hij ook begraven lag (41)? Ze is weggegaan. Is ze dan naar Luik getrokken? Ze heeft daar de ijver en de nood van S. Pauluskapittel opgemerkt en het Geldenaken en Tourinnes geschonken, bezit waar de monniken van Waulsort begerig op waren (42). In Luik zal ze dan gestorven en begraven zijn. Men zal opwerpen: het steunt alles op een twijfelachtige traditie en veronderstellingen. Ja, maar het heeft toch de waarschijnlijkheid voor zich, en gevoegd bij het overige heeft het wel zijn waarde.

4) Kapittel van Hoegaarden afhankelijk van Keulen:

Zover we kunnen opklimmen, zeker tot 1344, was het kapittel van Hoegaarden onder het gezag geplaatst van de Scholaster van de Domschool van Keulen. Die Scholaster, met archidiaconaal gezag bekleed, was immer proost van de parochiale en collegiale kerk van Hoegaarden en had dus ook het recht op benoeming der pastoors (43).

Het is een enig feit. Hoegaarden is gelegen in het kerkelijk en vorstelijk gebied van de Prins-Bisschop van Luik, en toch is de kerk aan 't geestelijk gezag van de bisschop onttrokken. Ze staat immers onder het gezag van een proost die in niets verantwoording aan de bisschop verschuldigd is, en zelfs geen onderhorige van hem is. Bij geen enkel ander kapittel van 't Luikse, hebben we dergelijke toestand aangetroffen.

Dit komt ons onverklaarbaar voor als het niet is een regeling bij de stichting zelf getroffen, en dan nog in een tijdsperiode dat de wereldlijke groten, de stichters van kapittels, alles naar eigen goeddunken regelden.

Als we de voormelde Alpeide aanvaarden als stichteres van de collegiale kerk van Hoegaarden, dan vinden we voor dit uitzonderlijk feit een beste verklaring. Klaarblijkelijk is dit alzo geregeld om, ten blijvende titel, de Domschool van Keulen te begunstigen met aan zijn scholaster de proostdij en de rijkste prebende te verlenen. Wie beter dan Alpeide kwam daarvoor in aanmerking? Die school kende een hoge bloei onder aartsbisschop Bruno, hertog van Lotharingen. Godfried, eerste echtgenoot van Alpeide werd door Bruno opgeleid en uitverkozen tot zijn medewerker in het beheer van Neder-Lotharingen. Is het dan te verwonderen dat Alpeide, ter nagedachtenis van haar vroeg overleden man, en ter nagedachtenis van haar voormalige meester Bruno, zijn school en de school waar haar man zijn opleiding had ontvangen,

(41) *Analectes pour servir à l'Hist. eccl. de Belg.*, Dl. XVI, blz. 16

(42) *Hist. Walc.* blz. 529.

(43) Algemeen Rijksarchief, Kerkelijk Archief, Hoegaarden, Kapittel, 3131: Dekanaal Bezoek van Hoegaarden en Hoxem in 1618; — 3132, 3133, 3134, 3135, Acten van collatie van proostdij, vice-proostdij, kanonikaten en plebanie tussen 1397 en 1586.

heeft willen bevoordeligen toen ze haar kapittel stichtte? Die school moest ook in hoog aanzien bij haar staan en wellicht heeft ze in haar getroffen regeling een waarborg gezocht om haar kapittel steeds in veilige handen te zien toevertrouwd.

5. **S. Gorgonius te Hoegaarden**: Kerk en kapittel van Hoegaarden waren aan S. Gorgonius toegewijd. De kerk bezit heden nog aanzienlijke (*insigna*) relieken van de H. Martelaar.

De *Gesta Episcoporum Cameracensium* (44), sprekend over de « Slag bij Hoegaarden », anno 1013, noemen de kerk aldaar *Ecclesia S. Gorgonii*. Een zeer oude vermelding dus. We hebben alle reden om aan te nemen dat de verering van die heilige te Hoegaarden, is ingevoerd door S. Chrodegang, bisschop van Metz. In 765 heeft hij de relieken ten geschenke gekregen van paus Paulus I, en ze dan aan zijn abdij van Gorze toevertrouwd. Als we nu later relieken van Gorgonius aantreffen te Hoegaarden, en weten hoe sterk de monniken van Gorze vasthielden aan hun kostbaar bezit en het niet verkavelden (45), besluiten we dat aanwezigheid der relieken te Hoegaarden niet aan de abdij van Gorze, maar aan Chrodegang zelf, te danken is.

Chrodegang was afkomstig uit Haspengouw en kreeg zijn opleiding in S. Trudo-abdij. Hij is verwant met het carolingisch huis, was kanselier van Karel-Martel en Pepijn de Korte (46). We weten nu ook dat Haspengouw de bakermat was der Pepijnen (47). Dit alles geeft ons te vermoeden dat het niet onwaarschijnlijk was dat, te Hoegaarden, zetel van een graafschap, wel een koninklijk domein en slot kon zijn aan hetwelk een deel der relieken van S. Gorgonius werd toevertrouwd. Als we de genealogische regel mogen toepassen: *zelfde naam in zelfde geslacht*, dan is het wel mogelijk dat die Alpeide der 10e eeuw, die zo uitgestrekte bezittingen had in Haspengouw, wel een afstammelinge is van Alpeide, moeder van Karel Martel. In een apocrief schrift van 1202, dat we aanhaalden in nota 3, wordt gezegd dat Alpeide, de stichteres van Hoegaarden, uit het geslacht was van Karel de Grote, dus ook van Karel Martel en diens moeder. Het is een tendentius stuk, maar het geeft toch de indruk dat het op sommige punten historische bronnen heeft benut. Vermelden we ook dat de eerste Alpeide in de streek heeft geleefd en te Orp-le-Grand, op 15 Km. van Hoegaarden, zich teruggetrokken heeft in een vrouwenklooster en aldaar werd begraven (48).

(44) Boven vermeld.

(45) *Miracula S. Glodindis et S. Gorgonii*, in M.G.H., SS., Dl. IV, blz. 235.

(46) *Cartularium van Gorze. Dictionnaire d'Histoire et de Géographie eccl.*, dl. XII, kol. 781-784.

(47) *H. Pirenne, België in de eerste Tijden*. Blz. 13.

(48) *Nouveaux Mémoires de l'Acad. Roy. de Belg.*, Dl. III, Art. van M. Dewez over Alpeide.

Die aanwezigheid van S. Gorgonius als patroonheilige van Hoegaarden, is geen argument *pro*, maar ook, zoals we getracht hebben aan te tonen, ook geen argument *contra*, dat die Alpeide der 10e eeuw de stichteres is geweest. Er is immers niets dat belet dat, voordat de collegiale kerk werd opgericht, er reeds een parochiekerk of slotkapel in 't carolingisch domein bestond, waar relieken van S. Gorgonius vereerd werden.

ALGEMEEN BESLUIT

Wanneer men een ernstige studie onderneemt dan moet men alle bronnen doorzoeken en krijgen alle détails hun waarde. We hebben aldus vele elementen samengebracht. Feitelijk hebben we maar één enkel positief gegeven ontdekt dat Alpeide der 10e eeuw aanduidt als de stichteres van Hoegaarden, namelijk de tekst van de grafsteen te Luik. Maar van de andere kant is het ons ook opgevallen dat we nergens een tegenstrijdig element hebben waargenomen en dat alles wonder bij mekaar aansluit. Ja, één tegenstrijdig gegeven is er wel: namelijk de middeleeuwse traditie (vanaf E. De Dynter, XVe e.) die Alpeide van Pepijn aanwijst als de stichteres der collegiale van Hoegaarden. Nochtans als we weten hoeveel en hoe gemakkelijk die oncritische geschiedschrijvers der middeleeuwen vergissingen hebben begaan, dan moet het ons niet verwonderen dat ze de ene voor de andere Alpeide hebben genomen, temeer daar de eerste veruit de meest bekende was. We kunnen zelfs hun vergissing in het voordeel van onze thesis keren: Hun gezegde bewijst dat de stichting van Hoegaarden zeer hoog opliep, tot in voor hen onheuglijke tijd. Ware het kapittel van Hoegaarden pas gesticht geworden in de 12e of 13e eeuw bijv., dan begrijpen we niet dat hun vergissing zo algemeen zou geweest zijn en dat geen bewijzen zouden gevonden zijn van die late stichting. Einde 10e eeuw, dat was al wat anders.

Wij zijn overtuigd dat Alpeide, vrouw van Godfried en Eilbert, de kerk van Hoegaarden heeft uitgebouwd tot collegiale parochiekerk. In afwachting nu, dat van ergens misschien eens positieve elementen opduiken die de laatste twijfel wegnemen, kan men zich vergenoegen met de oplossing die we gevonden hebben, en kan men in die zin de geschiedenis van Hoegaarden schrijven.

Kessel-Lo, December 1952.

J. VANDER VELPEN, Pr.